

- Organizacja AP.
- Cele wychowawcze AP.
- Nauka w AP.
- Etapy rozwoju AP.
 - Akademia Starsza
 - Akademia Średnia
 - Akademia Młodsza

AKADEMIA PLATOŃSKA (gr. Ἀκαδημία, Ἀκαδημία) — szkoła wyższa założona przez Platona w Atenach w 387 przed Chr. jako stowarzyszenie uczonych, oddających się samodzielnej pracy badawczej, edukacyjnej oraz kultowi muz.

Platon swą szkołę założył po powrocie z pierwszej podróży sycylijskiej. Mieściła się ona w pobliżu wzgórza Kolonos, w ogrodach (gaju) przylegających do gimnazjum i parku Akademos (Ἀκάδημος), herosa ateńskiego, który zdradził miejsce ukrycia Heleny. Platon w zakupionym ogrodzie wybudował mieszkanie z portykiem oraz kaplicę poświęconą muzom. Z czasem szkoła, od imienia herosa, przybrała nazwę „Akademia”. Uroczyscie obchodzono urodziny patrona mędrców, władcy świątyni w Delfach — boga Apollina; tego samego dnia świętowano urodziny Platona, ucztami czczono również pamięć Sokratesa.

Organizacja AP. Platon, jako założyciel Akademii, pełnił godność dożywotniego thiasarchy (scholarchy). Swego następcę (Speuzypa) wyznaczył sam, inni byli dożywotnio wybierani przez młodzież, która pełniła wszystkie niższe urzędy, np. dozorca świątyni (tego, który zajmował się składaniem ofiar), szafarza (dostarczającego rzeczy potrzebne na zebrania), sekretarza (prowadził rejestry członków) i cenzora (przygotowywał biesiady i czuwał nad ich porządkiem). Biesiady (sympozjum) uważano w AP za akt uroczysty, poprzedzano je ofiarą lub modlitwą; Platon dbał, aby zachowywano umiar w radościach zmysłowych, by sympozjum, poprzez należyte używanie potęgi intelektu, mogło stać się przede wszystkim radością ducha. Następcy Platona (np. Speuzyp) opracowywali regulaminy biesiad.

Kwestionuje się dziś pogląd, iż AP z prawnego punktu widzenia była związkiem θίασος [thíasos] ku czci muz i Apollina, pana muz, chociaż takie umocowanie tłumaczy szeroką autonomię i trwałość instytucji szkoły, opartą na nietykalności majątku, będącego świętą własnością. Majątek ten członkowie AP mogli jedynie użytkować; jako nietykalny — pozostawał on przez wieki nieuszczerplony. Szkoła nie miała żadnych statutów, jej organizacja zależała od kierownika, przyjmowano zarówno młodych uczniów (np. siedemnastoletniego Arystotelesa), jak i dojrzałych uczonych (np. Eudoksosa z Knidos, przychodzącego do AP z własnymi uczniami). Przyjęcie do AP poprzedzał egzamin przeprowadzany przez samego Platona. Nauczano w formie wykładów, seminariów, rozmów i dyskusji (czytane teksty stanowiły punkt wyjścia do otwarcia dyskusji), toczonych na spacerach w ogrodzie lub w portykach miejskich. Wykłady prowadził sam mistrz Platon lub zastępujący go (w czasie jego podróży) uczniowie. Szkoła była wyposażona w laboratoria i bibliotekę, wzbogacaną m.in. kolejno powstającymi pismami mistrza. AP po raz pierwszy w dziejach edukacji doprowadziła do styku różnych nauk; nawiązując częściowo do tradycji szkoły Pitagorasa, stała się wzorem dla innych szkół: arystotelesowskiej, stoickiej

i epikurejskiej, a także w pewien sposób początkiem przyszłych uniwersytetów. Uczniowie Platona pochodzili z wielu miast północnej Grecji, Macedonii, Protyndy i wybrzeży Morza Czarnego.

Cele wychowawcze AP. Kształcenie „dusz zdolnych” Platon uważał za najważniejszy swój cel życiowy, ważniejszy niż własną twórczość filozoficzną (*Phaedr.*, 276 E; 277 A). Platon twierdził, iż celem Akademii jest wykształcenie uczniów — filozofów, którzy by w przyszłości, opierając się na prawdziwej filozofii, objęli rządy w państwie. Wychowanie człowieka w AP miało na celu uformowanie przyszłych mężów stanu jako mędrców-polityków, wybranych sprawiedliwych, którzy by sprawiedliwość wykształconą w dobru rozszerzali z Akademii na społeczeństwo „[...] zacząłem chwalić prawowite badania prawdy, które otwiera oczy na sprawiedliwość w państwie i w życiu prywatnym. Ród ludzki nie przestanie więc być nieszczęśliwym, póki albo prawi filozofowie nie obejmą rządów, albo rządzący z pomocą boską będą istotnie filozofować” (*Epist.*, VII 326 B). Platon niejednokrotnie wyraża życzenie, aby ci sami ludzie byli filozofami i władcami wielkich państw. Jednak by stworzyć człowieka, potrzeba pół wieku, stwierdza Platon, bowiem wykształcony filozof powinien jeszcze piętnaście lat brać udział w czynnym życiu państwa, nabierając doświadczenia i zwalczając pokusy. Do podjęcia tych celów zdolni są jedynie ci, którzy długo i wytrwale uprawiają filozofię: „[...] nie są to bowiem rzeczy dające ująć się w słowa tak jak wiadomości z zakresu innych nauk, ale na mocy długotrwałego obcowania z przedmiotem, na mocy zżycia się z nim, nagle jakby pod wpływem przebiegającej iskry, zapala się w duszy światło i płonie już odtąd samo siebie podsycając” (tamże, 341 D). Nauczanie filozofii może wzbudzić takie oświecające poznanie (przypomnienie w duszy), i jedynie ono tak naprawdę może wykształcić i wychować prawdziwie wolnego człowieka.

Nauka w AP. Kandydatów do filozofii należy odpowiednio przygotować. Platon wstępem do uprawiania filozofii uczynił matematykę, podkreślając niezwykle korzyści płynące ze studiowania matematyki w zakresie usprawnienia umysłu. Na frontonie AP, jak głosi legenda, wyryty był napis: „Nie ma tu wstępu nikt, kto nie zna geometrii”. W *Rzeczpospolitej* (VII 528 a) Platon klasyfikację nauk matematycznych przeprowadził na podstawie poglądów pitagorejczyków, którzy dzielili nauki matematyczne w zależności od tego, na jakie pytania dają odpowiedź: „ile?” — arytmetyka i muzyka, „jak wielkie?” — geometria i mechanika. Platon porządkuje nauki matematyczne w kolejności: arytmetyka, geometria (wyróżnia geometrię płaską — planimetrię i geometrię przestrzenną — stereometrię), astronomia, muzyka; uważa, że nauki te są powiązane relacjami formalnymi, uwidocznionymi np. w malejącym stopniu ich abstrakcyjności. Wymienione nauki matematyczne, poddając próbie i usprawnieniu (ćwiczeniu) umysły uczniów zdolnych do rozważań filozoficznych, pozwolą wybrać z nich kandydatów na filozofów. Nie należy, wg Platona, zatrzymywać się w nauczaniu i wykładach na objaśnianiu zasad liczenia, lecz kierować umysły na coraz bardziej abstrakcyjny poziom myślenia, np. wychodząc od trzech pierwszych cyfr przejść do rozważań nad abstrakcyjnymi pojęciami jedności i wielości. Rozważania te mogą ułatwić przejście duszy z poznawania świata rzeczy zmiennych do oglądu świata bytów „bez postaci”, a więc do oglądu idei. Podobnie np. astronomia, która jako nauka matematyczna, zajmująca się kombinacją powtarzalnych

ruchów kolistych, doprowadza w końcu do odkrycia zasady planu demiurga układającego ład świata.

Etapy rozwoju AP. Akademia Starsza. Platon był przez czterdzieści lat scholarchą AP i w niej rozwijał swój system filozoficzny. Po śmierci mistrza pierwszym kierownikiem AP został siostrzeniec Platona — Speuzyp (347–339), który w dziedzinie naukowej zajmował się przede wszystkim teorią klasyfikacji logicznych i nauką o liczbach. Kolejnym scholarchą był Ksenokrates z Chalcedonu (339–314), zajmujący się demonologią (platońska teologia). Trzecim po Platonie scholarchą został Polemon z Aten (314–269), zajmujący się przede wszystkim etyką. W 268 Akademią krótko rządził Krates, również zajmujący się etyką. Uczniowie, którzy przyczynili się do rozślawnienia tzw. Starej AP, to Heraklides z Pontu (założył własną szkołę), Eudoksos z Knidos i Filip z Opus (uprawiający astronomię) oraz Krantor z Soloi (pierwszy komentator *Timajosa* Platona). Najślawniejszym uczniem Platona był Arystoteles (384–322), który sam stworzył wielki system filozoficzny i założył własną szkołę — Likeion. Uważa się Perypat (Likeion Arystotelesa) i Stoę (Zenon z Kition był uczniem cynika Kratesa i akademika Polemona, scholarchów AP) za samodzielne filie AP.

Akademia Średnia. Szkoła odstąpiła znacznie od nauki Platona na rzecz sceptycyzmu, gdy scholarchą AP został Arkezylaos (315–240), wg którego w stosunku do prawdy możemy mieć pewność jedynie podmiotową, nie odnoszącą się do świata. Jego następcą był Karneandes (214–129), kontynuujący sceptycyzm i głoszący teorię prawdopodobieństwa. Wg tej teorii na różne stopnie prawdopodobieństw naprowadza nas badanie wyobrażeń.

Akademia Młodsza. Za scholarchatu Filona z Larissy (180–85 przed Chr.) usiłowano powrócić w AP do pierwotnej nauki platońskiej. Akademia ciąży jednak ku stoicyzmowi, łagodząc nieco tezy sceptyczne i dopuszczając możliwość jakiegoś poznania rzeczy, zasadniczo jednak zmierza ku eklektyzmowi, łącząc najbardziej nośne poglądy stoików, sceptyków, platoników, a później i perypatetyków. Antioch z Askalonu (130–69 przed Chr.) wprowadził do AP eklektyzm i uważał powszechne przekonanie za kryterium prawdy.

Później AP ulega coraz bardziej wpływom neopitagoreizmu, jej rozwój odbywa się w różnych miejscach, nie zawsze powiązanych z siedzibą ateńską AP. Od Ammoniusza Sakkasa (zm. ok. 242) mówi się o szkole nowoplatońskiej, a on sam uchodzi za inicjatora neoplatonizmu. Jego uczniem w szkole w Aleksandrii był przez jedenaście lat Plotyn (204–270). Konceptje neoplatońskie rozwija szkoła syryjska (Porfiriusz z Syrii, Jamblich z Celesyrii). Główni przedstawiciele neoplatonizmu w AP, rozwijający w szkole ateńskiej swoje poglądy na przełomie IV i V w., to Plutarch z Aten, syn Nestoriosa, Proklos, Marinos z Neapolis, Izydor, Demescjusz i Simplicjusz. AP zamknięto w Atenach w 529 roku, po prawie dziewięciu wiekach jej trwania, z rozkazu cesarza Justyniana, który wydał specjalne zarządzenie zakazujące, by „nigdy odtąd w Atenach nie wykładano filozofii ani nie wyjaśniano praw” (Codex Iustinianum). Platonicy po edykcie uciekli do Persji.

Bibliografia: Z. Jordan, *O matematycznych podstawach systemu Platona*, Pz 1937; F. Eby, Ch. F. Arrowood, *The History and Philosophy of Education Ancient and Medieval*, EC 1940, 1963¹²; Ueberweg III (passim); P. Riché, *De l'éducation antique à l'éducation chevarelesque*, P 1968; M. Clarke, *Higher Education in the Ancient World*, Lo 1971; J. P. Lynch, *Aristotle's School. A Study of a Greek Educational Institution*, Be, Los Angeles, Lo 1972; R. Barrow, *Plato and Education*, Lo 1976; W. K. C. Guthrie, *A History of Greek Philosophy*, V, C 1978; K. Gaiser, *Philodemos Academica. Die Berichte über Platon und die alte Akademie*, St. Bad Cannstatt 1988; Reale IV.

Maria J. Gondek